

Legesjekk En lege fra organisasjonen MEDU tar temperaturen på en hjemløs mann ved Tiburtina togstasjon i Roma i Italia

Hvordan #stayathome når du ikke har et hjem?

Hvordan holde seg hjemme når du ikke har et hjem? Hvordan er det å være hjemløs under en pandemi når myndighetenes viktigste våpen er få folk til å holde seg mest mulig hjemme?

[Tweet](#)

[Epost](#)

Fra utgave: 1 / januar 2021
ANNE HÅSKOLL-HAUGEN, frilansjournalist

Hjemløs under pandemien

På verdensbasis anslår UN Habitat at rundt 1,6 milliarder mennesker lever under uverdige og farlige forhold i slummer og uformelle bosettinger. Flere millioner blir tvunget fra hjemmene sine hvert år. Hvor mange mennesker som til enhver tid bor på gata, er vanskelig å si, men et anslag gjort av FN fra 15 år tilbake var på 100 millioner. Men helt sikkert er dette: Da pandemien skyllet over verden, var det mange mennesker som ikke kunne etterleve de viktigste reglene for å hindre smittespredning: vaske hender og holde seg hjemme. Det håndterte myndigheter i ulike land på svært forskjellige måter.

Belgia, Storbritannia og Tyskland innlosjerte bostedsløse i tomme hoteller og airbnb-leiligheter. I Sør-Afrika stuet politiet tusenvis av hjemløse sammen på nedlagte idrettsarenaer uten tilgang på vann og toaletter. I Frankrike, Nigeria og Filippinene ble bostedsløse arrestert eller bøtelagt når de brøt portforbudet. Det skjedde samtidig som overnattingssteder for de samme menneskene stengte på grunn av strenge smittevernforskrifter. I Filippinene, hvor rundt 4,5 millioner mennesker er hjemløse, uttalte presidenten at de som ikke holdt seg hjemme, risikerte å bli skutt.

Fakta

Hjemløse

/ På verdensbasis anslår FNs bosettingsprogram at rundt én milliard mennesker lever under uverdige og farlige forhold, som slummer og uformelle bosettinger.

/ Flere millioner blir tvunget fra hjemmene sine hvert år.

/ Retten til et verdig sted å bo ble definert i Menneskerettighetserklæringen av 1948 som i dag gjelder for alle 193 av FNs medlemsland.

/ Etter norsk lov finnes det ingen rett til en varig bolig. Men sosial-tjenesten plikter å finne bolig til dem som ikke klarer det selv.

/ Rundt 150 000 personer regnes som vanskeligstilte på boligmarkedet i Norge. Av disse mangler rundt 4000 et fast sted å bo.

/ I regjeringens strategi «Bolig for velferd» (2014–2020) defineres myndighetenes innsats for å håndtere problemet.

/ I statsbudsjettet for 2021 har regjeringen foreslått å halvere støtten til overnattingstilbudet for tilreisende fra 20 til 10 millioner.

Og tro det eller ei, i land som India, Brasil og Kenya, fortsatte myndighetene å kaste ut folk som bor i ulovlige bosettinger til et liv på gata – til tross for høye smittetall. Senest i august beordret indisk høyesterett nær 50 000 slumboere å forlate hjemmene sine der de hadde bodd i tre generasjoner allerede. Samtidig var over tre millioner registrert smittet, og kurven pekte rett opp.

Flere organisasjoner for hjemløse har forsøkt å rope varsko. Daværende FN-spesialrapportør for retten til et sted å bo, Leilani Farha, uttalte til Reuters i april at hun var helt skrekkslagen over hvordan så mange land behandlet hjemløse som kriminelle under pandemien.

– Denne typen oppførsel mot hjemløse er noe vi selvsagt har sett før pandemien, men med covid-19 blir det som en dødsdom for disse menneskene, sa hun.

Farha kunne lagt til at det også er en «dødsdom» for alle andre – sprer smitten seg blant de bostedsløse, rammer det også resten av samfunnet.

Smittevern for de rike

Leder for organisasjonen for slumboere og landløse i Sør-Afrika, kalt Abahlalibase Mjondolo, har også reagert kraftig. Selv om Zikode mener Sør-Afrikas president gjorde rett i å handle raskt for å stoppe spredning av viruset, mener han at tiltakene ikke var tilpasset virkeligheten.

– Tiltakene myndighetene har innført for å stoppe smitten, er typiske middelklassesiltak. Å holde seg hjemme krever at du har et hjem. Å vaske hendene krever at du har tilgang på vann, sier S'bo Zikode

opprørt på telefon fra Sør-Afrika.

Han ser hvordan pandemien skiller fattig fra rik.

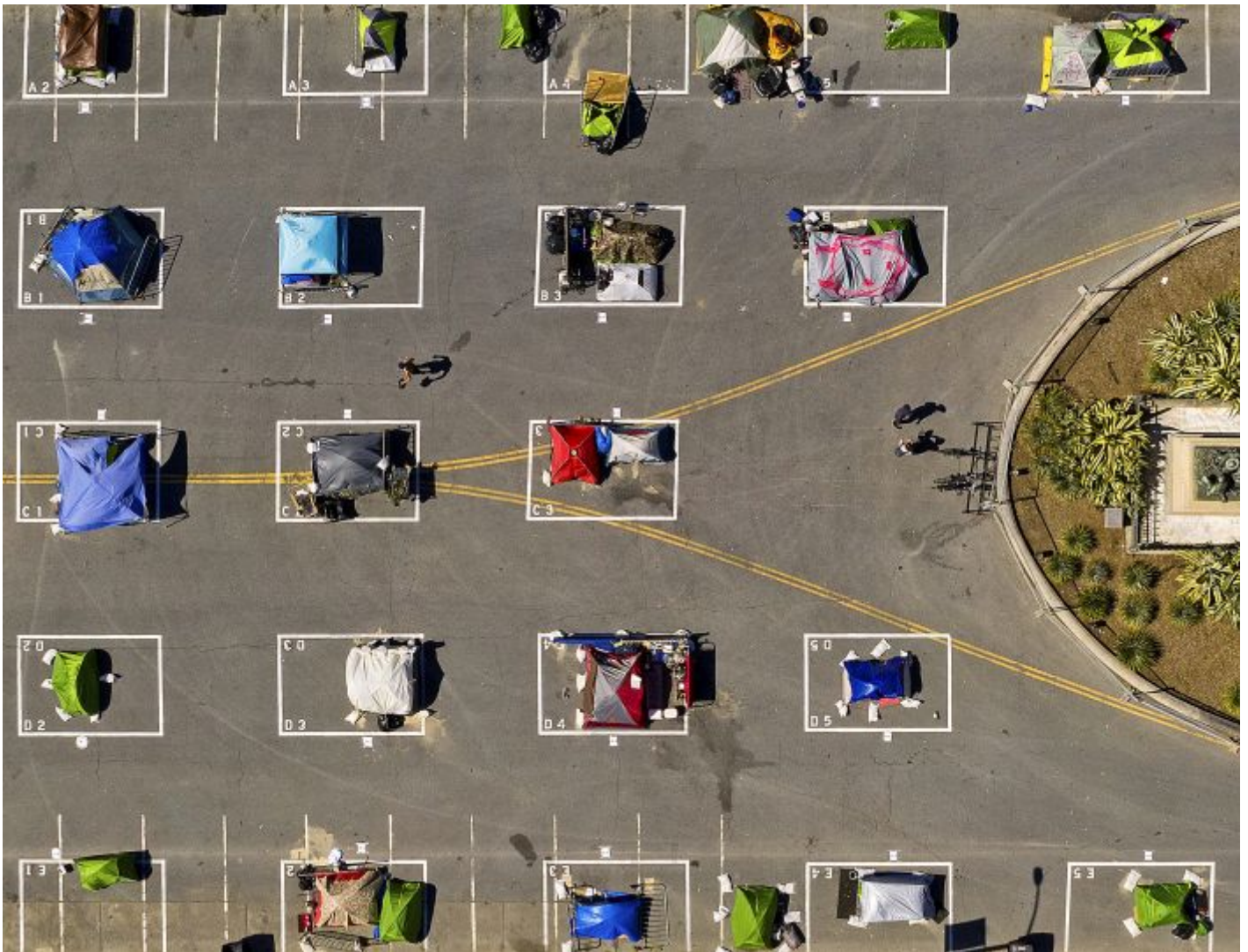
– I slummene og for folk på gata er det ikke nok vann til vanlig bruk, og i hvert fall ikke nok til å vaske hendene oftere enn før, sier Zikode.

Omtrent halvparten av alle sørafrikanere lever under fattigdomsgrensen.

– Supermarkedene er de eneste butikkene som hadde lov til å holde åpent – og maten der koster mer enn i småbutikkene som måtte holde stengt. Supermarkedene ligger i typiske middelklassestrøk, ofte langt fra der de fattige bor. Å unngå offentlig transport er middelklassens luksus.

Zikode legger til at myndighetene etter hvert på «mirakuløst» vis har fått kjørt ut rent vann til mange områder hvor det før har vært mangel på dette.

– Det viser det vi alltid har sagt, at det er mulig å skaffe rent vann til de fattige. Det måtte en pandemi som også satte de rike i fare, før det skjedde, sier han oppgitt, men likevel glad for at folk har fått tilgang til vann.

Distansering I et forsøk på å stanse spredningen av covid-19 i San Francisco, fikk hjemløse i mai 2020 tildelt hver sin firkant. I november ble smittede nummer 1 million registrert i delstaten California. Foto: EDUARDO MUNOZ og NOAH BERGER/AP//REUTERS/NTB

Viruspandemien ble ingen velsignelse

I Norge stengte matsserveringer til trengende, overnattingstilbudene måtte redusere antall senge-plasser, og pasienter med rus og psykiske utfordringer ble skrevet ut av behandlingsinstitusjoner for å gjøre plass til et mulig stort antall av koronapasienter.

– Vi vet ikke helt hvor de ble av, sier seniorforsker Evelyn Dyb ved By- og regionforskningsinstituttet. Hun leder en stor undersøkelse om bostedsløse i Norge høsten

2020.

Lederen for Foreningen for human narkotikapolitikk, Arild Knutsen, som selv har levd et liv på gata, sier han ikke er imponert over hvordan norske myndigheter har håndtert pandemien på for dem som bor på gata.

– Viruspandemier har ved tidligere tilfeller vært en velsignelse for tunge rusbrukere og andre som lever på gata. Når folk på gata oppfattes som en direkte helsetrussel mot resten av samfunnet, vekkes ofte folkehelseperspektivet og den politiske velviljen, sier han.

Knutsen forteller at da hiv-epidemien kom på 1980-tallet, ble det plutselig aktuelt å dele ut gratis sprøyter og gi helsehjelp til narkomane. Men det har ikke skjedd i Norge denne gangen, mener han. Et utvalg nedsatt i mars skulle utrede om de bostedsløse skulle få bo på hoteller, få helsehjelp og gratis rusmidler.

– Men i stedet skjedde det motsatte. Mange av tilbudene ble stengt, sier Knutsen.

I Norge regnes rundt 150 000 personer som vanskeligstilt på boligmarkedet. Av disse mangler rundt 4000 et fast sted å bo. Og hvem er de? Det er EØS-borgere som kommer til Norge for å arbeide, men ikke finner noe å gjøre og ikke har nok penger til et sted å bo. Det er flyktinger som har fått avslag på asylsøknaden og oppholder seg ulovlig i landet. Det er rusavhengige og psykisk syke og mennesker som bor på behandlingsinstitusjon eller i fengsler og som er på vei ut i samfunnet og ikke har noe sted å dra. Mange lever en omflakkende tilværelse hvor de har plass på sofaen til en bekjent den ene natten, mens de er ute på gata den neste.

Færre overnattingsplasser

For denne gruppen har pandemien gjort livet tøffere. Noen av dem kommer til 24sju, et tilbud drevet av Kirkens Bymisjon i Oslo.

– Hit kommer de som er for psykisk syke til å få plass på rusinstitusjoner, og som har for store rusproblemer for å få plass i det psykiske helsevesenet, forteller leder Aino Lundberg.

De kommer for å varme seg, lade telefonen, spise og få noe varmt å drikke. Og for å sove.

– Vi har hatt syv senger, men på grunn av smittevern benytter vi nå bare én. Soveposer og ullklær som vi har delt ut, ble populært i kulda, sier Lundberg.

Både Bymisjonen og Røde Kors' overnattingstilbud for tilreisende både i Bergen og i Oslo har klart å holde åpent.

– Akuttovernattingen for fattig tilreisende i Gamle Oslo har ikke stengt en eneste dag siden koronautbruddet. Men matserveringen er stengt, og vi har halvert kapasitet, sier Morten Skaattet, leder av tiltaket drevet av Bymisjonen.

En av grunnene til at de har klart å holde åpent er fordi mange reiste hjem. Skaattet forteller at de også var tidlig ute med smittevernrutiner. Nye gjester måtte i karantene før de fikk komme inn på overnattingen. Fra å ha rundt 80 personer på overnatting ved fullt belegg, er det nå mellom 30 og 40 som bruker tilbudet hver natt.

– Bymisjonen leide to busser fra Romania, men bare én av dem rakk frem til Norge før grensene i Europa stengte. I tillegg chartret norske myndigheter et fly, og til sammen reiste rundt 150 personer hjem på denne måten.

Det samme skjedde i Bergen, der rundt 20 personer forlot Norge på samme måte.

Men å være bostedsløs handler om mye mer enn ikke å ha et hjem. Alle tilbudene vi har vært i kontakt med, melder om vanskelige tider for gjestene deres.

– Mange lever av å samle flasker, men med færre mennesker ute blir det mindre flasker å samle. Konkurransen om flaskene er også blitt hardere. De tilreisende forteller at flere nordmenn samler nå. Mens de før kunne tjene opptil 500 kroner dagen, kan det nå ligge på mellom 30 og 150 kroner dagen, forteller Kristine Moskvil Thorsen i Kirkens Bymisjon i Bergen.

Blund på tom bane En hjemløs person sover på T-banen i New York City 29. april 2020. Foto: ANGELA WEISS/AFP/NTB

Mindre penger i koppen og dyrere rus

For dem som tigger eller spiller gatemusikk, er det også blitt mindre i koppen med færre mennesker som er ute og går.

Hun sier at også blant personer som selger sex på gaten, har pandemien virket inn:

– Mange rapporterer at de har gått inn i mer risikofylte sexoppdrag for å opprettholde økonomien nå som kundene er færre, sier Thorsen.

Marcos Amano leder Robin Hood Huset i Bergen og forteller om stor pågang,

– I Bergen var alle Navs publikumsmottak stengt i flere måneder, og mange av dem er fortsatt stengt. Det har ført til en enorm pågang for råd og veiledning hos oss. Alt fra dem som hadde blitt permittert og skulle søke om dagpenger, og utlendinger som befant seg i Norge uten inntekt og mulighet til retur.

På Røde Kors' overnattingsssenter i Oslo merket de effekten av pandemien fra den ene dagen til den andre.

– Det svarte arbeidsmarkedet kollapset nærmest over natten. Arbeidere fra land som Polen, Bulgaria og Litauen som ansettes svart i byggebransjen, mistet jobbene sine og dukket plutselig opp hos oss. Dette er malere, snekkere og steinleggere som til vanlig leier seg inn i et boligmarked hvor du betaler pr. natt eller uke. Mister de inntekten, er det ut på dagen, forteller leder Camilla Tangen Monsen.

Hun sier at hun i tiden etter pandemien for første gang opplevde at overnattingsgjestene kom til dem om kvelden skikkelig sultne. Uten penger og med stengte gratis mattilbud hadde de ingenting å spise.

Arild Knutsen i Human narkotikapolitikk forteller at pandemien har ført til at rusbruken på gata øker, og at mange har gått over på tyngre stoffer.

– De som tidligere har klart å holde rusavhengigheten i sjakk med cannabis, må lete etter andre stoffer fordi cannabis nå er blitt dobbelt så dyrt. Livet på gata er definitivt blitt tøffere under pandemien.

Knutsen frykter også at konflikten mellom storsamfunnet og rusmiljøene vil forverre seg fordi folk ser på de fattige som smittebærere.

– Mange klager på at folk står for tett i de lange køene hvor mat deles ut. Likevel er det ikke i rusmiljøene det har vært smitteutbrudd, det er jo ungdom på private fester og skiturister som er de store synderne her, ikke de fattige.

Aino Lundeberg i 24sju mener pandemien i tillegg har ført til digitalt utenforskap:

– Pandemien har gjort oss mye mer avhengige av teknologi enn før. Allerede er det slik at Nav, banker og flere andre som leverer tjenester, baserer seg på at folk har nettilgang. Nå er det i tillegg smitteverntiltak som er basert på smittesporingsapper, QRL-koder og informasjon tilsendt på SMS. Alt dette er utilgjengelig for alle uten smarttelefon.

Flere bostedsløse etter pandemien?

I 2016 viste en stor undersøkelse om bostedsløse i Norge en kraftig nedgang i mennesker uten fast bopel i Norge – spesielt blant bostedsløse barnefamilier viste målrettet innsats resultater. Fra 6500 gikk tallet på hjemløse ned til rundt 4000 hjemløse som ble registrert i 2016.

Seniorforsker Evelyn Dyb ledet både denne undersøkelsen og den som gjennomføres i disse dager.

– En av tingene vi er spente på nå, er om pandemien har ført til at tallet på bostedsløse igjen har gått opp. Vi vil også finne ut av om pandemien har endret profilen for de bostedsløse, om det er nye grupper som har kommet til, sier Dyb.

Hun sier at det i Norden er et godt sikkerhetsnett, og at det skal mye til for å ende opp uten et sted å bo. Mens det tidligere var en vanlig holdning at personer med rusavhengighet måtte gjøre seg fortjent til en bolig, har det sakte, men sikkert endret seg til en holdning om at denne gruppen skal få et sted å bo.

– Likevel vet vi at vanskelige økonomiske tider slår hardt ut for mange i lavtlønte jobber og for familier med sammensatte problemer – det vil si kombinasjonen av rus, psykisk sykdom og usikker inntekt. Mange ender opp i en omflakkende tilværelse.

Kartleggingen av bostedsløse i Norge foregikk i november 2020, og undersøkelsen vil være klar våren 2021.

Koronastengt Hjemløse sover foran et stengt turistkontor like ved Las Ramblas i Barcelona i Spania 22. oktober 2020. Foto: NACHO DOCE/REUTERS/NTB

Aldri hatt det bedre

Mens pandemien gjorde livet for de hjemløse i mange land enda verre enn før, opplevde noen hjemløse at hverdagen ble bedre enn noen gang. Land som Nederland, Tyskland og Storbritannia åpnet lommeboken og satte av store summer til å innlosjere hjemløse på hoteller.

I juni hadde The New York Times overskriften «Korona gjorde nesten slutt på hjemløshet i Storbritannia». En av de hjemløse som var fornøyd, var Ryan Anderson som hadde bodd på gata i flere år, men som fikk et betalt hotellrom da pandemien brøt ut.

– Det er helt uvirkelig å våkne opp i en seng hver morgen, mitt eget rom med min egen dør og bad. For å si det rett ut: Korona er det beste som har skjedd de hjemløse. Ingen har fått så mye igjen for det som oss, sa han.

Ifølge Storbritannias myndigheter har mer enn 90 prosent av dem som bodde på gaten da pandemien brøt ut, blitt tilbudt et sted å bo. Spørsmålet er hva som skjer etter pandemien – vil de bostedsløse få fortsette å bo på hotellene hvor de er blitt plassert? Som en av kildene i saken sier:

«Å plassere mennesker på hotell løser ikke hjemløshet. De er fortsatt hjemløse, et hotell er ikke et hjem», sa Dominic Williamson fra den veldedige organisasjonen St. Mungo til The New York Times' reporter.

Feantsa, en europeisk paraplyorganisasjon for hjemløse i Europa, rapporterer om at pandemien har ført til en drastisk nedgang i antall mennesker som sover ute. Feantsa mener dette beviser at det er mulig å endre det som kalles «rough sleeping.»

Organisasjonen har regnet ut at det i EU er rundt 700 000 personer som sover ute.

[Tweet](#)

[Epost](#)

Aftenposten Innsikt utkommer 12 ganger i året, og gir deg utvalgte artikler fra anerkjente innsiktsmedier med et internasjonalt perspektiv, samt materiale fra skribenter og forskere - innenfor områdene politikk, samfunn, økonomi, klima, vitenskap, teknologi, kultur og trender. Aftenposten Innsikt selges i eget abonnement og i løssalg.

Nettansvarlig

Helene Tønnessen

helene.tonnessen@aftenposten.no

Redaktør

Tine Skarland

tine.skarland@aftenposten.no

Ansvarlig redaktør

Trine Eilertsen

Bestill abonnement

innsikt.aftenposten.no

Tlf. [21 89 60 41](tel:21896041)

Kundeservice

magasinet@aftenposten.no

Tlf. [21 89 60 41](tel:21896041)

Annonser

Björg Anita Ødegaard

bao@schibsted.com

Tlf. [97 62 28 32](tel:97622832)

<https://annonseweb.schibsted.no/nb/products/innsikt-13571>

Kontakt

innsikt@aftenposteninnsikt.no

Tlf. [22 86 30 00](tel:22863000)

Aftenposten Innsikt, Akersgata 55,

Boks 1178 Sentrum, 0107 Oslo

Aftenposten
innsikt

Et magasin fra Aftenposten Forlag.